

Sedem let pričakovanj: šolski knjižničarji o katalogu

Seven Years of Expectations: School Librarians on the Catalogue

Katarina Švab in Maja Žumer

Izvilleček

Knjižnični katalogi so pomembni tako za uporabnike knjižnic kot tudi za knjižničarje, ki so mnogokrat posredniki med učenci in knjižničnim katalogom. Do nedavnega so imeli v Sloveniji šolski knjižničarji avtonomno možnost izbire med programsko opremo: WinKnj, COBISS-om in Šolsko knjižnico idr. V skladu z dopolnitvami Zakona o knjižničarstvu (2015) se morajo vse osnovnošolske knjižnice vključiti v nacionalni bibliografski sistem. Pred sedmimi leti smo želeli izvedeti, kako si osnovnošolski knjižničarji pomagajo s knjižničnim katalogom, kadar iščejo gradivo za svoje učence, in kako ocenjujejo pomembnost naprednih funkcij, ki jih imajo knjižnični katalogi prihodnjih generacij. Januarja 2010 je na spletno anketo odgovorilo 131 knjižničarjev slovenskih osnovnih šol. Knjižničarji za svoje učence iščejo predvsem znano gradivo (po naslovu in avtorju) in jim je nabor bibliografskih elementov ustrezen, obogatili pa bi ga z vsebinskim opisom. Bolj kot drugačne bibliografske elemente in njihov spremenjeni vrstni red bi knjižničarji potrebovali oznake za velike tiskane črke, urejenost zadetkov po relevantnosti, seznime vsebinsko podobnega gradiva in povezave na nadaljevanja oz. predhodna dela. Na podlagi rezultatov ankete preverjamo, ali so zelene funkcije že vključene v sistem, v katerega se bodo morale vključiti osnovnošolske knjižnice.

Ključne besede

osnovnošolske knjižnice, šolski knjižničarji, uporabniki, učenci, knjižnični katalogi

UDK 027.8:025.3(497.4)

Keywords

primary school libraries, school librarians, users, pupils, library catalogues

Abstract

Library catalogues are important both for library users and for librarians, who are often intermediaries between pupils and the library catalogue. Until recently, school libraries in Slovenia were the only publicly-funded libraries in a position to choose their library automation system: WinKnj, COBISS or Šolska knjižnica [School Library]. Amendments to the Librarianship Act (2015) stipulate that all primary school libraries have to be included in the national bibliographic system. Seven years ago, in January 2010, an online survey was conducted among 131 Slovenian primary school librarians. We wanted to find out how school librarians were using their library catalogue when searching for materials for their pupils, and how they assessed the importance of the advanced functionality of next-generation catalogues. Pupils and school librarians were searching the catalogue mostly for known sources (by title and author) and rated the selection of bibliographic elements as appropriate. Librarians expressed their need for clear capital letter indicators, the possibility to sort results by relevance, and to sort results based on similarity and links to prequels and sequels. Based on the results of the survey, we have analysed how those features are included in our current library system.

1 UVOD

Manifest o šolskih knjižnicah opredeljuje njihove naloge in cilje. Tako naj »[š]olska knjižnica nudi storitve za učenje, knjige in druge vire, ki omogočajo vsem članom šolske skupnosti, da postanejo kritični misleci in učinkoviti uporabniki informacij različnih oblik, formatov in na različnih nosilcih« (IFLA/UNESCO, 2001, str. 138). Kot nalogo opredeljuje zagotavljanje dostopa do lokalnih, regionalnih, nacionalnih in globalnih virov ter ustvarjanje priložnosti, ki učence izpostavljajo različnim idejam, izkušnjam in mnenjem (IFLA/UNESCO, 2001).

Knjižničarji se morajo torej zavzemati za to, da sledijo potrebam učencev in jim nudijo okolje, v katerem bodo lahko razvijali in kasneje nadgrajevali svojo informacijsko pismenost. Da bi postali informacijsko pismeni kritični misleci, potrebujejo okolje, v katerem bodo razvijali veščine za iskanje, najdenje in kritično vrednotenje informacij. Takšno orodje je vsekakor knjižnični katalog, ki je hkrati tudi temeljno orodje knjižničarjev. Ob tem naj omenimo, da so knjižnični katalogi zadnjih trideset let tarča kritik, saj so z vidika uporabnika težavni za uporabo, neintuitivni, njihova uporaba se drastično zmanjšuje na račun drugih ponudnikov informacij itd. (Borgman, 1986, 1996; Calchoun et al., 2009; Lewandowski, 2009).

Glede na to, da so osnovnošolske knjižnice v prvi vrsti namenjene učencem in učiteljem, je pričakovati, da so uporabniki bolj specifični in bolj homogeni kot npr. uporabniki splošnih knjižnic. Osnovnošolske knjižnice so bile do nedavnega v slovenskem knjižničarskem prostoru izjemno specifične, saj so bile avtonomne pri odločanju glede uporabe različne programske opreme in s tem izbire knjižničnega kataloga. Izbirale so lahko med WinKnj (podjetji SOAP in Mordicom), COBISS-om (Institut informacijskih znanosti – IZUM) in Šolsko knjižnico, ki pa se od leta 1999 ne posodablja več (Kovačič, Miklič in Kuštrin Tušek, 2007) in drugimi programskimi opremami, kar je pomenilo veliko pestrost razlogov, ki so govorili v prid eni ali drugi programski opremi. Šolske knjižnice so pred sedmimi leti (2010) večinoma uporabljale programsko opremo WinKnj (71 %), ta delež pa se znižuje in leta 2018 bodo

vse šolske knjižnice morale uporabljati nacionalni bibliografski sistem. S spremembami Zakona o knjižničarstvu (4. december 2015) je namreč začel veljati člen 39. č, ki določa, da so »šolske knjižnice z namenom vodenja in izposoje njihovega knjižničnega gradiva za potrebe vzgojno-izobraževalnega procesa vključene v nacionalni bibliografski sistem«. To, da se bodo šolske morale knjižnice priključiti COBISS-u, so nakazovale že navedbe v koalicijski pogodbi iz leta 2008. Kot razlog so takrat navedli »večjo varnost avtorjev (predvsem mladinskih) in uvedbo izplačila knjižničnega nadomestila tudi za izposajo v šolskih knjižnicah« (Stojanovič, 2010).

Da bi dobili vpogled, kaj knjižničarji pričakujejo od knjižničnega kataloga in ali jim pri referenčnem pogovoru tudi dejansko pomaga, je bila v okviru doktorskega študija izvedena raziskava z osnovnošolskimi knjižničarji. Po sedmih letih ponovno ugotavljamo in vrednotimo, v kolikšni meri so se knjižnični katalogi izboljšali v dodatnih funkcijah ter koliko so izpolnili potrebe in pričakovanja šolskih knjižničarjev.

2 RAZISKOVALNA VPRAŠANJA

Z raziskavo, ki je bila med šolskimi knjižničarji izvedena leta 2010, smo želeli pridobiti informacije o programski opremi, katalogu in bibliografskih podatkih:

- Katere bibliografske podatke najbolj potrebujejo pri referenčnem pogovoru z učenci?
- Kakšen bibliografski zapis bi šolski knjižničarji potrebovali?
- Katere funkcije bi katalog za potrebe učencev moral še omogočati?

3 METODOLOGIJA

Raziskavo smo oblikovali v obliki anonimne spletne ankete, ki je zajemala 31 vprašanj. Obvestilo o anketi je bilo poslano po elektronski pošti prek dopisnega seznama Društva šolskih knjižničarjev Slovenije in takratnim vodjem oz. koordinatorjem študijskih središč, ki smo jih zaprosili za posredovanje obvestila svojim članom v skupini. Anketa je bila dosegljiva tudi v spletni učilnici za knjižnično dejavnost. Nanjo so osnovnošolski knjižničarji odgovorili v času od 20. januarja do 15. februarja 2010.

Da bi učenci postali informacijsko pismeni kritični misleci, potrebujejo okolje, v katerem bodo razvijali veščine za iskanje, najdenje in kritično vrednotenje informacij.

Osnovnošolske knjižnice so bile do nedavnega v slovenskem knjižničarskem prostoru izjemno specifične, saj so bile avtonomne pri odločanju glede uporabe različne programske opreme in s tem izbire knjižničnega kataloga.

Podatki o sodelujočih

V raziskavi je sodelovalo 131 osnovnošolskih knjižničark in knjižničarjev. Razporeditev sodelujočih je bila zelo različna glede na starost, delovno dobo in velikost šole, na kateri so bili zaposleni. Na anketo je odgovorilo največ knjižničark in knjižničarjev, starih od 40 do 49 let (40 %), ki so imeli v šolskih knjižnicah povprečno 15 let delovnih izkušenj. Druga velika skupina so bili knjižničarji, stari od 30 do 39 let (30 %), ki so večinoma imeli izkušnje samo s šolsko knjižnico, v kateri so bili zaposleni. Povprečno so bili knjižničarji v trenutni šolski knjižnici zaposleni 12 let oz. so imeli v povprečju 14 delovnih let izkušenj s šolskimi knjižnicami. Kar 88 knjižničarjev, ki so odgovorili na anketo, je bilo zaposlenih le v knjižnici, v kateri so trenutno delali. Knjižničarsko oz. bibliotekarsko izobrazbo je imelo 48 % vprašanih, prav toliko jih je imelo drugo izobrazbo, 4 % sodelujočih pa na to vprašanje ni odgovorilo.

Osnovnošolski knjižničarji, ki so odgovarjali na anketo, so leta 2010 večinoma uporabljali programsko opremo WinKnj (59 %), sledil je

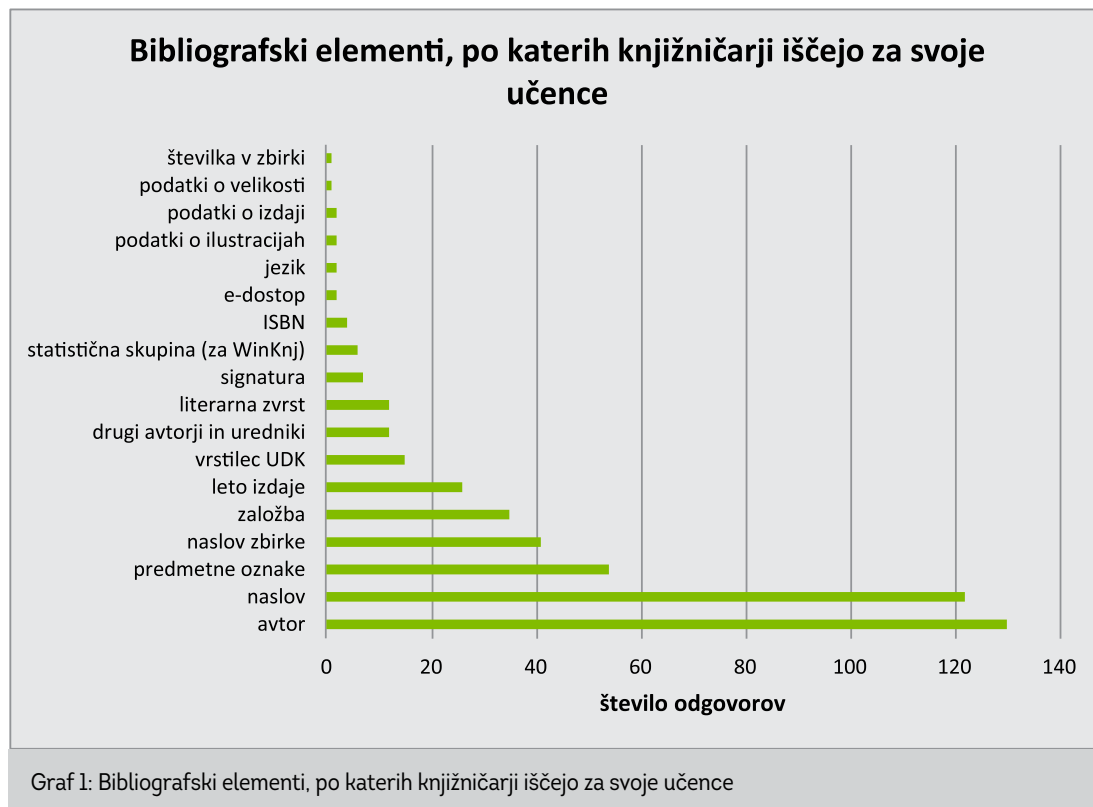
COBISS (29 %), 10 % jih je takrat še uporabljalo Šolsko knjižnico, trije knjižničarji (2 %) pa so uporabljali drugo programsko opremo.

4 REZULTATI

4.1 ISKANJE PO KNJIŽNIČNEM KATALOGU

V anketi so sodelujoči odgovarjali na vprašanje, po katerih bibliografskih podatkih tipično iščejo monografsko publikacijo za učenca. Knjižničarji najpogosteje začnejo poizvedovati po naslovu in avtorju in le šest jih začne iskati po predmetnih oznakah oz. eden od teh po statističnih skupinah (graf 1). Iskanje po predmetnih oznakah je šele na tretjem mestu. Knjižničarji zelo pogosto iščejo tudi po založbi in naslovu zbirke, letu izdaje in vrstilu UDK.

Preseneča dejstvo, da knjižničarji iščejo predvsem po avtorju in naslovu oz. po znanem gradivu. Za slednje obstaja več možnih razlag: ali da učenci že vedo naslov knjige, ki bi si jo želeli izposoditi, ali pa knjižničar na podlagi dobrega poznavanja svoje zbirke takoj prepozna informacijsko potrebo učenca.

4.2 IDEALEN BIBLIOGRAFSKI ZAPIS

Knjižničarji splošnih in šolskih knjižnic so predlagali in rangirali elemente, ki bi jih po njihovem mnenju moral vsebovati in prikazovati bibliografski zapis za monografsko publikacijo (preglednica 1). Predlagani zapis šolskih knjižničarjev pa se od trenutno obstoječega bibliografskega zapisa v COBIB-u razlikuje samo pri vsebinskem opisu. Najverjetneje to temelji na navajenosti na obstoječe knjižničarske kataloge in katalogizacijsko prakso.

Tako v večini splošnih kot tudi v šolskih knjižnicah je leposlovje urejeno po t. i. sistemu CPM.

Splošni knjižničarji, ki so bili vključeni v fokusno skupino in intervjuje, so povedali, da jih otroci sprašujejo po elementih, ki so redko vneseni v knjižnični katalog. Zato knjižničarji uporabljajo spletne iskalnike, imajo svoje lastne sezname, največkrat pa se zanašajo na svoj spomin in izkušnje. Poleg avtorja in naslova so pomembni čas in kraj dogajanja ter glavne osebe. Slednje bi lahko zajela tudi kratka vsebina, čeprav so jo knjižničarji izpostavili posebej. Pomemben podatek za otroke je težavnostna stopnja branja. Tako v večini splošnih kot tudi v šolskih knjižnicah je leposlovje urejeno po t. i. sistemu CPM,¹ kar daje uporabnikom informacijo, kako zahtevno je gradivo, vendar starostno obdobje ni in ne more biti sinonim za težavnostno stopnjo branja, poleg tega pa je izvzeta tudi vsa strokovna literatura.

Knjižničarji splošnih knjižnic pri svojih uporabnikih, predvsem pri osnovnošolcih, opažajo močno

¹ Postavitev leposlovja po starostnih skupinah: cicibani, pionirji, mladina.

Knjižničarji splošnih knjižnic pri svojih uporabnikih, predvsem pri osnovnošolcih, opažajo močno izraženo vizualno komponento.

žajo močno izraženo vizualno komponento: vizualni prikaz naslovnice in tipične strani. Omenili so, da debelina knjige ni povezana samo s številom strani, temveč z občutkom, ki pa ni merljiv v centimetrih niti v številu strani. Osnovnošolski uporabniki splošnih knjižnic povprašujejo tudi po vrsti nosilca, če imajo na voljo isto vsebino na različnih nosilcih, in želijo lepo ohranjene knjige (Švab, 2016).

4.3 POMEMBNE FUNKCIJE KNJIŽNIČNEGA KATALOGA

Pomembnost funkcij, ki naj bi jih omogočal knjižnični katalog, so knjižničarji ocenjevali po lestvici od 1 (nepomembno) do 5 (zelo pomembno).

Knjižničarji so kot najpomembnejše izbrali iskanje knjig z velikimi tiskanimi črkami. Glede na to, da se učenci v prvih letih šolanja učijo pisati in brati, je knjižničar med prvimi, ki mora ta proces spodbujati in razvijati. In tega se knjižničarji tudi zelo dobro zavedajo (graf 2).

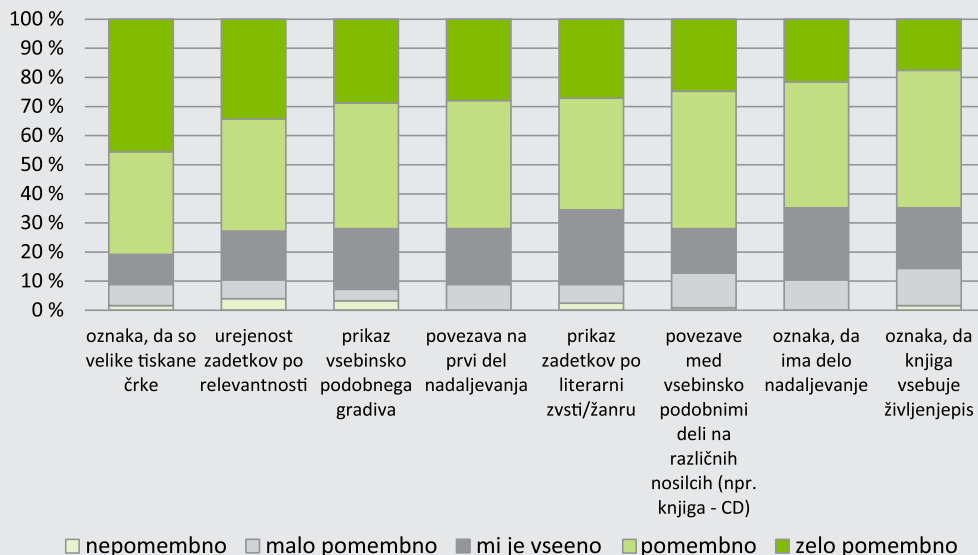
Izpostavili so tudi možnost urejenosti zadetkov po relevantnosti, kar mnogi iskalniki in bibliografski informacijski sistemi že omogočajo. Uporabniki pregledajo le nekaj prvih izpisanih zadetkov, poleg tega pa bi morali biti razvrščeni glede na kriterije, ki jih določi uporabnik, in/ali tako, da razvrščenost zadetkov uporabnik dejansko razume.

Veliko (več kot 50 %) jih je omenilo, da se jim zdi pomembno, da bi katalog omogočal hiperpovezave med primeri enake vsebine

Preglednica 1: Idealna razporeditev in prikaz bibliografskega zapisa za monografsko publikacijo

Šolski knjižničarji (vzorec: 131; januar 2010)	Splošni knjižničarji (vzorec: 11; januar in april 2014) (Švab, 2016)
Avtor in naslov Podnaslov Založba Leto izdaje Predmetne oznake Vsebinski opis Vrsta gradiva Kraj izdaje	Avtor in naslov Čas in kraj dogajanja Glavne osebe Ključne besede Kratka vsebina Težavnostna stopnja branja Naslovnica Tipična stran Obseg in debelina knjige Vrsta nosilca Ohranjenost knjige

Kako pomembno se vam zdi, da katalog omogoča naslednje možnosti oz. funkcije?

Graf 2: Kako pomembno se vam zdi, da katalog omogoča naslednje možnosti oz. funkcije?

Prednosti vključenosti osnovnošolske knjižnice v sistem COBISS so preglednost, vključenost v vzajemni katalog, dostop in podaljševanje prek spleta, hiter dostop do informacij, prevzemanje iz vzajemne baze, podprtost s strani države ...

na različnih nosilcih, posebej prikaze knjig z življenjepisom in da bi dela povezoval z nadaljevanji. Knjiga, videokaseta ali zvočni posnetek imajo lahko enako vsebino, katalog pa prikaže le zadetke z naslovom, ki smo ga vpisali. Tako knjižničar iz kataloga ne izve, ali obstaja ista vsebina, ki je lahko z drugačnim naslovom še na kakem drugem nosilcu. Po knjigah, ki vsebujejo življenjepis, uporabniki zelo povprašujejo pri pisanju domačih nalog, domačih branj, seminarских nalog ali referatov. Učenci morajo za pridobitev teh informacij brskati po knjižničnih policah in pregledovati gradivo na različnih postavitvah. Če pregledujejo po knjižničnih policah, to za sosledje ne zadostuje (če knjige niso oštevilčene ali ne vsebujejo seznama knjig v zbirki). Osnovnošolskim knjižničarjem bi bile te izboljšave zelo pomembne, na drugi strani pa so uporabniki (učitelji in učenci) nesamostojni in neuspešni pri iskanju v katalogu in so odvisni od knjižničarjevega znanja in njegove pomoči oz. lastne iznajdljivosti in iskanja po spletu. Da bi se bolj približali uporabnikom, knjižnični katalogi prihodnjih generacij vsebujejo obogatene bibliografske zapise (Chickering in Yang, 2014).

5 SPREMEMBE KNJIŽNIČNEGA KATALOGA COBIB V SEDMIH LETIH GLEDE NA PRIČAKOVANJA IN POTREBE OSNOVNOŠOLSKIH KNJIŽNIČARJEV

Na podlagi rezultatov raziskave iz leta 2010 smo maja 2017 izvedli analizo, katere funkcije, ki so jih šolski knjižničarji označili kot zelo pomembne oz. pomembne, knjižnični katalog COBISS že omogoča.

Osnovnošolski knjižničarji, ki so že leta 2010 uporabljali COBISS, so navedli tako prednosti vključenosti osnovnošolske knjižnice v sistem COBISS (preglednost, vključenost v vzajemni katalog, dostop in podaljševanje prek spleta, hiter dostop do informacij, prevzemanje iz vzajemne baze, podprtost s strani države ...) kot tudi slabosti (preobsežen in neprilagojen posebnostim delovanja in potrebam šolske knjižnice, zahteven, počasen razvoj aplikacij ...) (Švab in Žumer, 2010).

V teh sedmih letih katalogizacijska pravila in s tem nabor elementov niso doživeli sprememb.

Posodobil pa se je uporabniški vmesnik knjižničnega kataloga COBIB, ki je dobil sodobnejši in bolj privlačen videz. Nov uporabniški vmesnik za OPAC se je konec leta 2016 oz. v začetku leta 2017 preimenoval v COBISS+. Privzeti način (osnovni podatki) je v splošnem manj obsežen in bolj pregleden, kljub temu pa mora uporabnik še vedno sklepati, npr. da kratica »izd.« pomeni izdajo. Slednje je logično vsakemu knjižničarju, vendar pa imajo začetniki, med katere vsekakor spadajo tudi učenci, lahko veliko težav. Razporeditev podrobnega prikaza podatkov ostaja enaka.

V veliko pomoč je fasetna navigacija, dodana funkcija, ki omogoča zbir izdaj in prevodov nekega dela. A tudi ti podatki so prikazani le, če so v katalog tudi ustrezno vneseni.

V nadaljevanju so opisane posamezne funkcije, ki so jih šolski knjižničarji označili kot zelo pomembne oz. pomembne.

5.1 ELEMENTI IN VRSTNI RED ELEMENTOV V BIBLIOGRAFSKEM ZAPISU

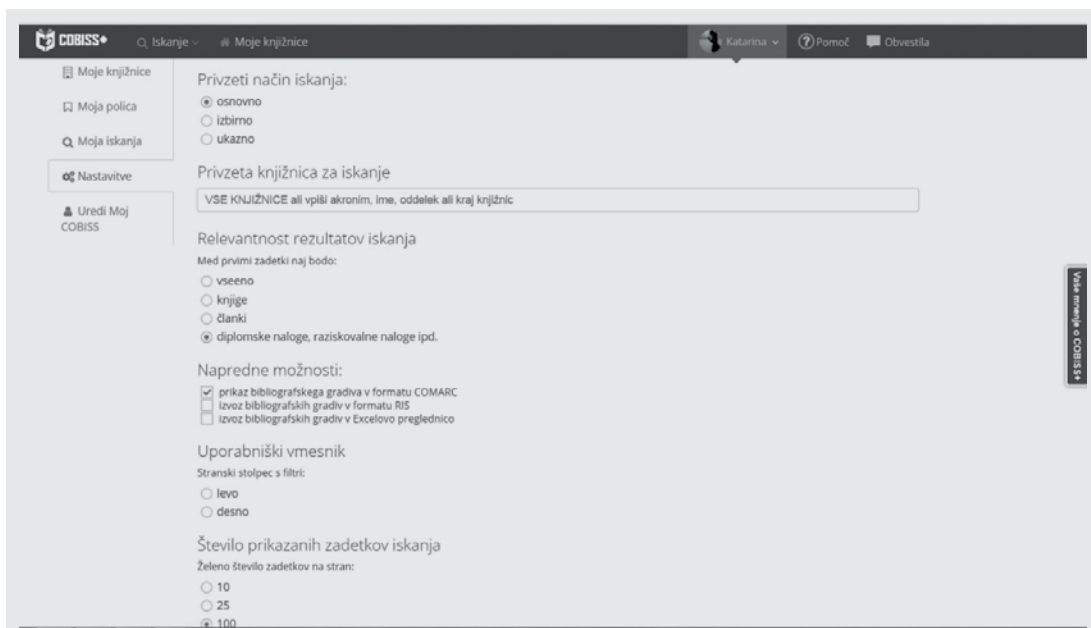
5.1.1 Velike tiskane črke

Velike tiskane črke so običajno uporabljene le v izbranih knjigah, po navadi za starostno obdobje otrok nekako do 8. leta, starši pa jih

povezujejo tudi s poenostavljeno ali skrajšano vsebino (Švab in Žumer, 2015). Knjižničarji v format COMARC ne morejo vpisovati oznake za velike ali male tiskane črke, lahko pa označijo, da ima gradivo povečan tisk (106 a, d), kar pa ni isto. Pomagajo si lahko le tako, da za gradivo z velikimi tiskanimi črkami naredijo posebno postavitev in tako iz signature ugotovijo, da gre za tovrstno gradivo. V Mestni knjižnici Maribor to zapišejo v opombe (300a) kot dogovorjen izraz »velike tiskane črke« (Rogina, 2014). Uporabniki kataloga, med katerimi so tudi osnovnošolci in njihovi starši, težko iščejo gradivo z velikimi tiskanimi črkami po katalogu, saj morajo iskati po ključnih besedah in odpreti vsak zapis posebej ali pa brskati po knjižničnih policah v knjižnici. Temu bi se bilo moč izogniti s posebno kodo in s skenirano tipično stranjo iz knjige, ki bi bila prikazana na seznamu zadetkov. Poleg velikih črk bi lahko videli vsečnost ilustracij, postavitev in zgoščenost besedila itd.

5.1.2 Urejenost zadetkov po relevantnosti in prikaz zadetkov po literarni zvrsti/žanru

Zadetke je v COBISS+ možno razvrščati po relevantnosti, avtorju, naslovu in letu izida (naraščajoče ali padajoče), vendar uporabnik ne ve, kakšni so kriteriji za urejenost po

Slika 1: Nastavitve v osebnem profilu

relevantnosti. Če se uporabnik prijavi, lahko v kategoriji »Relevantnost rezultatov iskanja« izbira med naslednjimi možnostmi: vseeno, knjige, članki, diplomske naloge/raziskovalne naloge. Odločiti se mora le za eno izmed njih. Razvrščanje po tipu gradiva (knjige, članki, diplomske naloge, raziskovalne naloge) pa ni enako pojmovanju relevantnosti, kot je to pojmovano v informacijski znanosti (Kanič, 2009).

Prikaz zadetkov po literarni zvrsti pa je pri novem vmesniku omogočen v fasetni navigaciji pri vrsti vsebine.

Glede na format COMARC lahko vnesemo literarno vrsto, npr. kratka proza (105f, f), pravljice (105f, f1) ali/in vrsto vsebine, npr. slikanice (105b, x2). Konsistentnost in natančnost vpisovanja v ta polja pa bi v katalogu zmanjšala zmedo uporabnikov, ki si na različne (tudi napačne) načine skušajo interpretirati različne oznake za otroško leposlovno gradivo (Švab in Žumer, 2015). To je še posebno problematično pri delih, ki imajo več različic kot npr. *Martin Krpan* (avtor Fran Levstik, ilustrator Tone Kralj), ki ima oznako slikanica, knjiga, pravljice in kratka proza.

5.1.3 Prikaz vsebinsko podobnega gradiva

Komercialni spletni iskalniki in tudi knjižnični katalogi, predvsem t. i. knjižnični katalogi prihodnjih generacij, imajo že dolgo možnost iskanja po vsebinsko podobnem gradivu (ang. patrons reading this item also read ...). S tem se uporabniku ponudijo še kakšno gradivo, ki se z iskalno zahtevo ni uvrstilo na seznam zadetkov – tako relevantno gradivo, ki ima drugače popisano vsebino, kot tudi delno relevantno gradivo. Ta možnost uporabniku omogoči tudi brskanje in srečno naključnost (ang. serendipity) ter občutek, da lahko najde še kaj koristnega.

5.1.2 Povezave oz. relacije na predhodno delo in nadaljevanje

Tudi kasnejše raziskave so potrdile, da bi tako knjižničarji kot tudi uporabniki potrebovali relacije, ki bi sorodna dela povezovale med seboj (Švab, 2016). Knjižnični katalogi prihodnjih

generacij tega večinoma še ne omogočajo, zato pa uporabljajo različne povezave na zunanje vire, ki opisujejo in ponujajo več informacij o delu in ne le samo o popisovani publikaciji (npr. Wikipedia, LibraryThink ...).

5.1.5 Dodatne informacije

Vedno bolj se v zapise vključuje kratka vsebina del, predvsem literarnih, kar nakazuje, da mnogi vpisovanja kratke vsebine ne vidijo kot potrat časa, temveč obogatitev za uporabnike in informatorje. Prav tako so dobrodošli povzetki in naslovi URL, ki dajejo informacijo o sorodnih elektronskih virih ali celo povezave na celotna besedila. Katalogizatorji imajo možnost dodajanja naslovnice, vendar je z naslovnico obogatenih zapisov še zelo malo, pričakujemo pa, da jih bo v prihodnosti vedno več.

6 DISKUSIJA

Menili smo, da bi si knjižničarji želeli drugačne parametre za iskanje in drugačen vrstni red bibliografskih podatkov za prikaz monografskih publikacij. Osnovnošolski knjižničarji iščejo za svoje učence predvsem po avtorju in naslovu, torej po znanem gradivu. Na podlagi pridobljenih podatkov predvidevamo, da knjižničarji verjetno zelo dobro poznajo knjižnično zbirko, in četudi učenec sprašuje po gradivu na neko tematiko, knjižničar že ve, kateri naslovi oz. avtorji bi bili ustrezni. Zato manj preseneča dejstvo, da v manjšem deležu uporabljajo iskanje s predmetnimi oznakami ali ključnimi besedami.

Prav tako rezultati ankete med osnovnošolskimi knjižničarji (januar 2010) kažejo, da je idealen vrstni red skoraj enak vrstnemu redu v obstoječem slovenskem vzajemnem katalogu. Poleg predmetnih oznak si želijo tudi vsebinski opis, ki bi jim omogočil hiter vpogled v vsebino dela.

Še vedno moramo vztrajati, da bi izboljšali in vsebinsko bogatili svoje kataloge, da bi postali enakovredni ponudniki informacij na spletu.

Vse funkcije, ki so jih pred sedmimi leti šolski knjižničarji označili kot pomembne, (še) niso vključene v obstoječi knjižnični katalog. Želja po prikazu vsebinsko podobnega gradiva, kot

Komercialni spletni iskalniki in tudi knjižnični katalogi, predvsem t. i. knjižnični katalogi prihodnjih generacij, imajo že dolgo možnost iskanja po vsebinsko podobnem gradivu.

Z novim vmesnikom COBISS+ je veliko lažje pregledovanje zadetkov v fasetni navigaciji (vrsta vsebine) po literarni zvrsti oz. žanru.

Knjižnični katalog naj bi (p)ostal temeljno orodje knjižničarja, ki bo vse potrebne informacije pridobil v katalogu in mu ne bo treba informacij iskati pri drugih ponudnikih ali še vedno izdelovati lastnih seznamov.

to omogočajo komercialni ponudniki sistemov za poizvedovanje, se šolskim knjižničarjem ni uresničila. Eksplicitne oznake, da knjige vsebujejo življenjepis, ni in uporabniki morajo pogledati v vsak zapis ter na podlagi naslova ugibajo, ali določeno delo vsebuje tudi življenjepis. Z novim vmesnikom COBISS+ je veliko lažje pregledovanje zadetkov v fasetni navigaciji (vrsta vsebine) po literarni zvrsti oz. žanru. S prikazom pa mora veljati tudi obveza knjižničarjev, da ta podatek konsistentno vnašajo. Katalog ne omogoča relacij med deli, čeprav je to za uporabnike pri branju nadaljevanj zelo pomembno, če se dela pomembno pomensko povezujejo in nadaljujejo. Mnogi knjižničarji podatke, ki jih potrebujejo, vnašajo med opombe, gesla ali naredijo posebno postavitev. Tako knjige z velikimi tiskanimi črkami prepoznajo po postavitveni signaturi, bibliografskega elementa, ki bi npr. označeval velike in male črke, vrsto pisave, pa knjižnični katalogi ne omogočajo. Da pa je ta tematika izjemno aktualna, priča članek Anke Rogina (2014), ki izpostavi problem vzpostavljanja relacij med posameznimi deli oz. publikacijami (npr. film in literarna predloga, po kateri je bil film posnet) v formatu COMARC ter potrebnost natančnejše opredelitve specifičnosti gradiva in primernosti gradiva za določene

uporabnike (ne samo za vrsto skupine uporabnikov) ter lastnosti gradiva (npr. povečan tisk; velike tiskane črke; tisk, primeren za dislektike, slabovidne). Te relacije in izboljšave so posebej izpostavljene v modelu FRBR (Funkcionalne zahteve za bibliografske zapise) (IFLA, 1998), ki je tudi temelj novih katalogizacijskih pravil RDA (Resource Description and Access), ki že veljajo v anglosaškem svetu in jih bomo prevzeli tudi v Sloveniji (Komisija za katalogizacijo, 2017).

Prav tovrstne raziskave lahko pripomorejo k zavedanju, da je treba knjižnični katalog izboljševati ne samo zaradi specifičnosti uporabniške skupine osnovnošolcev, temveč tudi zaradi knjižničarjev, ki so velikokrat še vedno posredniki med gradivom in uporabniki.

Ostaja želja po uresnitvi, ki jo je zapisala Merčunova (2007, str. 101), »da lahko s premišljeno in prijetno oblikovanim vmesnikom ter novimi funkcijami knjižnični katalog postane več kot samo mesto, kjer se uporabniki ustavijo le, ko iščejo točno določeno gradivo«. Tako bo knjižnični katalog (p)ostal temeljno orodje knjižničarja, ki bo vse potrebne informacije pridobil v katalogu in mu ne bo treba informacij iskati pri drugih ponudnikih ali še vedno izdelovati lastnih seznamov. ●

Viri

- Borgman, C. L. (1986). Why are online catalogs hard to use? *Journal of the American Society for Information Science*, 37 (6), 387–400.
- Borgman, C. L. (1996). Why are online catalogs still hard to use? *Journal of the American Society for Information Science*, 47 (7), 493–503.
- Calhoun, K. S. [et al.] (2009). *Online catalogs: What users and librarians want*. Dublin, Ohio: OCLC.
- Chickering, F. W. in Yang, S. Q. (2014). Evaluation and comparison of discovery tools: An update. *Information Technology and Libraries*, 33 (2), 5–30.
- IFLA Study Group on the Functional Requirements for Bibliographic Records (1998). *Functional Requirements for Bibliographic Records: Final Report*. Munich: K. G. Saur.
- IFLA/UNESCO: Manifest o šolskih knjižnicah (2001). *Šolska knjižnica*, 11 (3), 138–139.
- Kanič, I. [et al.] (2009). Bibliotekarski terminološki slovar. *Knjižnica*, 53 (3-4), 3–371.
- Komisija za katalogizacijo pri Narodni in univerzitetni knjižnici, zapisnik 17. seje (2017). Pridobljeno 4. 5. 2017 s spletne strani: http://www.nuk.uni-lj.si/sites/default/files/Zapisnik_17.seje_Komisije_za_katalogizacijo.pdf.
- Kovačič, A., Miklič, M., Kuštrin Tušek, N. (2007). Programski paket Šolska knjižnica v Windows okolju : sanje ali resničnost?. *Šolska knjižnica*, 17 (3/4), 151–154.
- Lewandowski, D. (2009). Ranking library materials. *Library Hi Tech*, 27 (4), 584–593.
- Merčun, T. (2007). Online knjižnični katalogi prihodnosti. V: Ambrožič, M. (ur.), *Knjižnice za prihodnost: napredek in sodelovanje* (str. 91–104).
- Rogina, A. (2014). Katalogizacija v formatu Comarc: Kaj zdaj?: nekaj dilem, kot jih vidimo v Mariborski knjižnici. *Organizacija znanja*, 19 (2), 54–58.

Stojanovič, S. (4. februar 2010). Re: Prošnja za pojasnilo, Cobiss in šolske knjižnice. [Elektronska pošta].

Švab, K. (2016). *Analiza atributov in relacij v bibliografskih informacijskih sistemih*. Doktorska disertacija. Filozofska fakulteta.

Švab, K., Žumer, M. (2010). Slovenian school libraries: ready for new services? V: *Digital scholarship: support by digital libraries. Digital natives: challenges & innovations in reaching out*

to digital born generations, 86–93. Pridobljeno 4. 5. 2017 s spletne strani: http://ozk.unizd.hr/lida/datoteke/lida_2010_proceedings.pdf.

Švab, K., Žumer, M. (2015). The Value of a Library Catalog for Selecting Children's Picture Books. *Cataloging & Classification Quarterly*, 53 (7), 717–737.

Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o knjižničarstvu - ZKnj-1A. *Uradni list RS*, št. 92/15.

DR. KATARINA ŠVAB je knjižničarka in asistentka na Oddelku za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo na Filozofski fakulteti.

Naslov: Filozofska fakulteta, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana

E-naslov: katarina.svab@ff.uni-lj.si

DR. MAJA ŽUMER je redna profesorica na Oddelku za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo na Filozofski fakulteti.

Naslov: Filozofska fakulteta, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana

E-naslov: maja.zumer@ff.uni-lj.si